

Begravning

ACC. N:R M. 11144:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lof 70

Alla frågor kan jag inte besvara.

Dödsbudsskapet till närmaste släktingar framfördes personligen av någon medlem i den avlidnes familj; i många ^{fall} av någon tjänare. Ett tillkännagivande dödsfall meddelas flagnings på halvstund, går nog omkring hundra år tillbaka i tiden. Införande av dödsannonser i tidningar, går nästan lika långt tillbaka i tiden.

Det var skändspersoner som börja därmed. Bruket att sända ut flykta bjudningskort, går en sjuttio år tillbaka. Till begravning bjöds endast släktingar, präst och klockare, samt snickaren som gjorde kisten. Var det i ett religiöst hem beklagade man dödsfallet med att anföra vissa bibelord eller psalmer. När den döde gjorts sitt inbädd, brukades i många fall att släppa klockan omkring en halv timma. Bön lästes och någon psalmvers. För att den dödes ögon skulle sluta sig band man fast pärargar över dem. Om hakan och uppe om huvudet bandes någon duk.

Begravning.

ACC. NR M. 11144: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

för att munnen skulle sluta sig. En ank lades över an-
ket, vad den kallades, vet jag inte. Psalmbok och kanske ä-
ven bibel lades i många fall hos den döde i kistan, allt
i hopp att det skulle hjälpa den avlidne till himmelen.
När den döda kroppen blivit tvättad, och om det var
en mansperson, den också blivit rakad, flyttades den
från dödbädden och ut i något av de bättre rum-
men där den lades i kistan så snart denna blivit
färdig. Om det fanns halm i dödbädden, togs denna
ut och brändes, och ny lades in i stället. Kost eventu-
ellt likklut, stankes med karbol blandad i vatten.
Svepning skedde så snart kista hunnit anskaffas.
Svepningen utfördes vanligen av någon nära anförvant
eller god vän. Men det fanns också äldre gummor, som
sitterkändes viss värdighet, och vilka i många fall an-
litades. Det förekom att personer själva lagt undan
kläder för sin svepning och då i många fall brud-
gummskjortan. Att någon lades i kistan fräklädd med

Begravning

ACC. N:R M. 11144:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vanliga kläder, kunde förekomma med någon som
själv avhänt sig livet. Mycket vanligt var att
unga flickor sveptes som brudar klädda i krona
och slöja. För att den döde ej skulle gå igen, lades
stål i kistan. Att man band ihop fötterna har jag
inte hört. Men på en person som hängt sig, band
man repet om handlederna. Antagligen syftade man
därvid på, att om detta skedd under hans livstid, hade
inte gärningen skedd, och ville kanske härj också, från
religiös synpunkt sett, finna en förmildrande omstän-
dighet. Att man genom beröring med liket, sökte bot
mot någon sjukdom, har nog förekommit, men kan
ej yttra mig bestämt här om. Att taga av ringar och
smycken från den döde, brukades nog inte så mye-
ket för, som nu. Till likkammare användes i regel
det största och bästa rummet. Någon passande mö-
bel kläddes klädes som alfare, och på detsamma
ställes en kristusbild. I sommarfis klädes rummet

Begravning

ACC. N:R M.11144:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med grönt, till en del för att motverka förhastig förvand-
ling. Att hänga lakan för fönsterna, förekommer fortfa-
rande. Ljus vid kistan fändes endast vid begravnings-
sällskapet då andaktsstund hölls i sorgehuset. Att
se liket förekommer än, men kanske inte så myc-
ket som för. Under min skolfid hände att en flicka
i skolåldern dog. Fadern bad då läraren om att alla
barn som önska se den döda, skulle komma alla
samtidigt, så att modern slapp att bli upprörd
för ofta. Vid sådana tillfällen bjöds vanligen kaffe.
Att dans förekommit vid likvaka har säkert aldrig
förekommit i vår bygd. Kistan var att arbetas med
en del listverk på lock och sidor, då det gälde
till burgnare familj, och enklare till fattigt
folk. Så voro kistorna för, lågare och smalare,
alltid svartmålad och vissa linjer å desamma på-
skrudna med fint korsad tråd. Järnberlag fanns ej på
kistorna att bära med. Därför användes vita hem-

Begravning

ACC. N:R M. 11144:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

värda linnehanddukar, långa och smala, och kallades likhandkle, och sådana skulle finnas i varje väl försett hem. Kistor tillverkades av tynsnickaren. Fabrikskistor kommo till onera allmänt bruk för omkring 35 år sedan. Brännvinsflaskor kunde nedläggas i kistan. Jag har sett en sådan flaskas rummande ungefär en halv lt. innehållande brännvin, som funnits i en gammal grav.

Efter hållen andaktsstund tilllots kistan av snickaren, som tillverkat den. Härvid användes ej järnspik utan försilvrada metallskruvar.

Likbår användes i min hemförsamling för omkring 80 år tillbaka. Båren bestod av två, mot ändarna vackert rundada stänger, 2,5 m. långa fästa vid varandra med en 0,5 m. bred och 1,5 lång toffel och försedd med fyra ben omkring 40 cm. höga. Båren ägdes av socknen. Samma bår användes för såväl rika som fattiga. Min far har berättat, att när man

Begravning

ACC. N:R M. 11144:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Förjade hörs liken med hästskjutsar till kyrkogården, var det många som fögo anstöt därav, och anågo det som något hedniskt och ovärdigt. Till en förjan använde till likskjuts vanliga arbetsvagnar, vilka man invändigt kläddes med lakan. De första riktiga likvagnarna förjades komma i bruk i slutet av adertonhundratalet. Till en förjan lånade man sådan, men efter hand anskaffade varje kommun själv sådan. Hästarna, som användes till likskjuts, skulle helst vara svarta. I hästarnas manar flötades in svarta band, det kunde också hända att de pryddes med sorgfäcke. Likbilar har allmänt kommit i bruk de senaste 25 åren, de ägas av begravningsbyråer.

Uffärdsstal eller andaktslund hålles som regel i alla hem vid begravningsstillfället. Numera hålles talat av präster i församlingen. För 30 år sedan eller längre tillbaka var det vanligt att uffärdsstat hölls av byns skolmästare.

Begravning

ACC. N:R

M. 11144:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

eller av vem som hälet, som gjort sig känd för god talför-
måga. Någon särskild benämning på sådan talare har
jag inte hört. När prästen i församlingen började hålla
utfärdstal eller andaktsbund, var det i de burgnare och
mer ansedda familjerna, och höllas talen omedelbart fö-
re lockets påläggande. En psalm sjöngs före talet och
någon vers efter talet, vanligen v. 3 ur ps. 297. Är det nå-
gon fiireligiös, sjunges också någon fiireligiös sång.

Vid utfärdan ur hemmet, fördes kistan den väg
där det bäst passar för plats, och förs alltid fötändan
före. Det har före förekommit att man kastat ett embe
vatten efter kistan, detta om det gälde en vän, för
att skydda sig mot att den skulle gå igen och göra
en skada. Kistan bär- och bärs fortfarande ut av vil-
ka som hälet av begravningsgästerna. Processions-
ordningen är den samma vid gående som vid åkande
procession. Den solidnes familjemedlemmar gå som
regel alla på ett led och närmast efter kistan.

Begravning

ACC. N:R M. 11144: 8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bruket av prestaver förekommer alltid, även vid obmed-
ladas begravning. Prestaverna gå båda före kistan.

Av de prestaverande skall om möjligt den ene vara repre-
sentant för samma yrke som den avlidne. Som mera
allmänt bruk går detta en 30 år tillbaka i tiden.

För 50 år tillbaka var brukligt att klockaren mötte lik-
laget vid kyrkgrindarna och gick så före och sjöng ps. 549
fram till gravstället. Men denna psalmsång uppfördes många
gångar av någon annan person med kraftig sångröst.

I min församling var det särskilt en fiskare som an-
litades mycket vid tillfällen då klockaren var förhind-
rad. En 80 årig kvinna har berättat, att i hennes barn-
dom, och i hennes by, förekom vid en militärbegravning
av en ryttare, att två ryttare i uniform paraderade till
höst, en vid vardera sidan om kistan och redo med fram-
till kyrkodörrarna. Kvinnor och barn ha alltid delta-
git i begravningsprocession. Bar det i någon förnämliga-
re släkt, födes de närmast sörjande kvinnorna av män.

Begravning

ACC. N:R M. 11144:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om ej ringringen började då processionen hade ungefär 150 m. igen fram till kyrkan, stannade processionen och inväntade. Bruket med framsjungning upphörde i och med prestavring togs upp. Angående självspillingars begravning, vet jag endast att för dem hölls inga utfärdstäl och att de inte fingo föras till kyrkogården och begravas förrän efter solnedgången och att jordfästningsceremonin var mycket kort. Detta tillvägagångssätt får förklaras med att den döde ansågs förbräda för evigt, och att begravningstättet skulle verka varmande. Numera begravas självspillingar liksom andra döda, men ceremonin är fortfarande kort.

Jordfästning förekommer vilka dagar som helst i veckan, vilket är lika för fattiga och rika. Jordfästning inne i kyrkan förekom att börja med endast för bemärkta personer. Sedan en 30 år tillbaka är detta bruk lika för alla. Altarfjänt förekommer alltid, men begravningsmässor i regel när det gäller bemärkta personer.

Begravning

ACC. NR M. 11144:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sedan det börjats med jordsfästring inne i kyrkan pryder man alltid densamma med grönt, och kruckväcker placeras på altaret. Likpredikan eller dödbetraktelse, som det nu kallas, håller prästen innan han läser de tre skönlarna med fall. Det är alltid någon eller några som tala minnesord till den döde, antingen inne i kyrkan eller ute vid graven efter det jordsfästringen ägt rum. Psalmång förekommer ofta ute vid graven. Bruket att kasta ned blomsterbuketter i graven, går kanske hundra år tillbaka i tiden. Att kistan står kvar inne i kyrkan under högmässan förekommer inte. De sörjande bruka begravningsdagen under gudstjänsten, sitta på sina vanliga ställen inne i kyrkan.

Fjälaringring skedd och sker så fort dödsfallet hunnit anmälas å pastorsexpedition. Färdre tid utfördes ringringen av den dödes närmaste släktingar. Sedan många år tillbaka utförs den av när-

Begravning

ACC. N:R M. 11144:11.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skild ringare. Om det var man eller kvinna själaringning, en gäld, utmärkte man på så sätt, att för man ringdes 15 min. men för kvinna 10 min. När det gäller barn utmärker man det med, att låta lilla kyrkklockan först slå några slag innan stora klockan faller in. Skillnad på ringning för man och kvinna förekommer knappast nu mer. För rik eller fattig, göres ingen skillnad. I mera religiösa hem förekommer nog att det läses böner vid någon anhörigs själaringning. Omedelbart efter jordfästningen förekommer ringning, och detta är lika för alla. När det efter högmässogudstjänsten tillkännagives dödsfall (sacksägelse) ringes det några minuter. Om lucka uppstod mellan likskjussarna vid återfärden från kyrkan, lyades det, som att det snart skulle bli lik igen.

Begravningskalas har alltid förekommit. För omkring 60 år tillbaka, och i burgnare familjer pågick detta vanligen två dagar. Till kalaset bjöds släktingar och när-

Begravning

ACC. NR M. 11144:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

marke vänner, prästen och öfriga kyrkans tjänare.
Får det vid någon större gärd, bjödös underlydande
någon dag senare. Denna bjudning kallades "stört".

För senare tid har begravningskalaset förenklats, och nu
mera bjödös endast en måltid mat, och i många fall
endast kaffe och vin. Prästen talar då till minnet
av den avlidne och föreläs en lysk skäl. I många
fall talar även någon släkting eller nära vän.

Vid måltids intagande, läser prästen en kort bords-
bön. På den tid då begravningskalaset räcker längre
tid, brukade gästerna föra med sig förning. Under de
stora begravningskalasens tid, kunde det hända att
korspel förekom i vissa hem. Ringare och dödgävarer,
får särskild betättning för sitt arbete. Håller det en mera
högtidlig begravning med mera sång och musik än van-
ligt, får även klockaren extra betalt, men aldrig prä-
sten, håller inte de prästaverande. Uppsamling av peng-
ar till kocken, förekommer inte. Skat till fattiga

Begravning.

ACC. N:R M. 11144:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

utdelades allmänt vid begravningar i äldre tider.

Kyrkogård. Kyrkogården är inhägnad med mur, på ytter-
sidan sidorna omkring 1.5 m. hög, på över sidan belagd med
kalkstensplattor, omkring en m. breda och med öppning
in mot kyrkogården. Muren underhålls helt av sock-
nen. I äldre tid fanns almestäd å kyrkogården vilka er-
satts av lindar, som planterats runt kyrkogården.

Fran nämna att å min sockens kyrkogård fanns en
gammal offerhög, vilken man beklagligt nog lät ut-
jämna för omkring 100 år sedan. Å högen fanns tre för-
nestäd, som ansågos vara många hundra år gamla, vilka
sedan en 10 år tillbaka äro nedbröda.

Gravplatser. I äldre tid fanns gravplatser för de särskilda
gårdarna. Numera köper man familjegravplatser.

Spinder hedersamma delar av kyrkogården lär inte före-
kommit. Men numera finns det kvarter avsedda för
mindre bemedlade, detta med avsigt att få mera enhet-
lighet på minnervårdarna, inom områdena.

Begravning

ACC. N:R M.11144:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inne i kyrkan finnas gravar. Men detta beror på att kyrkan en gång byggts över desamma. Graven gräves i regel en å två dagar före begravningen. Där det djupa väls högs jorden upp med järnstänger. Graven har alltid brukats grävas av ringaren, och till ett djup av tre alnar. Gravarna ha alltid grävts i riktning öster väster. Vid gravgrävning kunna ben, läggas ned i den nya graven. Att kläda graven med granris, har brukats omkring 50 år. För omkring 50 år sedan skottades graven igen, omedelbart efter jordfästningen, och detta arbete utfördes då av kerkarna, som hörd i processionen. Vid fattigmans begravning fick graven skottas igen av anhöriga. Kyrkan Lillhandahåller skyfflar. Sedan 30 å 40 år Lillbaka skottar man inte igen graven förrän begravningsgästerna lämnat kyrkogården. Igenskottning utföres nu av dömgrävaren, som efteråt pålägger blommorna och kransar som lämnats.

Begravning

ACC. N:R M.11144:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gravvårdar. Flesta gravvårdarna äro kalkstenshällar, lagda på murat underlag. Av sådana finnas ännu några kvar. För omkring 100 år sedan börjades med gravvårdar av vit marmor. Femsio är senare började man med gravvårdar av polerad svart eller grå granit. Någon skillnad på vårdarna för män eller kvinnor förekommer inte. Häl-
ler finns det inga trägravvårdar. För omkring 60 år sedan tillverkade en smed i församlingen ett järnkors omkring 1.5 mt. högt, med infäld tvärska tavla på vilken den avlid-
nes namn var inpräntat och rest det på familjegravstäl-
let. Galit av gravvårdstyper är fritt. A en större vit mar-
morgravsten, som restes för 70 år sedan, över en avliden
och mycket bekant landsfingsman, var hans fotografi
insatt under glas. I äldre tid inhöggs vanligen några bi-
delar på gravvårdarna, men på senare femtio år har
man upphört, möjligen finnes på en del vårdar inhug-
get hänvisningar därtill, eller till någon präst.

Gravvårdar av gjutjärn finns någon.

Begravning

ACC. N:R M. 11144:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Att man tagit gravvårdar från kyrkogården och använd dem för annat ändamål, har förekommit. Gravvårdar å gravplatser, som ej längre vårdas, ställas undan i ett hörn av kyrkogården. I gammal tid förekom gravkubbar allmänt. Men på senare 25 åren, har övergått mycket till att sätta en stenkarm, av olika materiell, framför vårdar, och innom denna plantera blommor. De blommor som mest förekommer på gravställena, är roser. Att pryda gravplatserna med blommor, har alltid förekommit. Konstgjorda blommor förekommer inte å gravplatser. Krattning å gravställena utföres lämligen enstafas. Gravarna prydas i allmänhet var vecka, men särskilt vid högtider och torsdag. Överlåfandet av gravars vård åt kyrkoraadet mot ersättning, går en femtio år tillbaka. Det fins en hund- raårig donation, där tonator förordnat, att av hans efterlämnade förmögenhet skulle 1000 kr. ställas till kommunens förfogande mot att värfen därav ärligen vid jul tiden

Begravning

ACC. N:R

M. 11144:17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle tilldelas de mest behövande inom kommunen,
samt skyldighet för kommunen att vårda hans gravfält.
Blåt-, metall- eller prätkransar, äro numera helt ur bruk.
Syliska kransar kommo i bruk för en 70 år sedan, men
varade blott några tiotal år. Sådana kransar togos hem
om vintrarna. Brinnande ljus å gravar har aldrig före-
kommit. Julkransar kunna i något fall placeras å grav-
ställe, men aldrig med isatta ljus. Eldbegängelse för
första gång i kommunen, undergick stoffet efter en ung
lantbrukare för något mer än 10 år sedan. För ungefär
samma tid tillbakå undergick stoffet efter en prästfru i
Finris eldbegängelse. Det är nog av religiösa skäl och gam-
mal fördom, som man ställer sig avviesande mot eld-
begängelse. Urkund finnes ej.

Folkets om kyrkogården. En fru har nyligen berättat
för mig, att ett par äldre kvinnor, avlidna sedan några år,
för henne ombudet, att de en gång varit på kyrkogården
midsommarafton efter solnedgången för att tända dagg

Begravning

ACC. N:R M. 11144:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

av gravblommor, att då de kommit någon km. från kyrkogården, de upphunnits av någon som de tyckte likna en mansperson, som höll sig spak bredvid dem hur de än ökade takten. Till slut tog en av kvinnorna mod till sig och sade: "Gem i herrans namn ni än är så lämna oss i fred." Med ett väldigt sus försvan därvid skynaden genom sädesfältet. Men som sagt, berättelsen har jag av andra hand.

I Backemölla finns kvar en kolvaskyrkogård, där gravkullarna voro synliga för några år sedan.

I Rörum hände för omkring sjuttio år sedan att en pojke vid en skenolycka föll ur vagnen och slog ihjäl sig på en sten vid värkanten. Föräldrarna lät slipa stenen och inrista sonens namn och ställde så stenen där olyckan sked. Stenen har borttagits under senare år vid breddning och rätning av vägen.

Inom en angränsande kommun fins en backe, som kallas "Galgabacken." Där skall en mördare för önn

Begravning

ACC. N:R M. 11144:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

100 år sedan blivit halsbuggen och begravnen. Över graven har legat ett stenros, som bortflyttats för en 20 år sedan. I vår kyrkogård fins ett likvagnshus, som i trängande fall för sommarvärmen, någon gång användes som lårhus.

Majning. I gammal tid majades i sommar tid mycket med kjoivet och lövruskor och i vinter tid med gran. Numera majas utelutande med gran. Vägen från hemmet majades och majas fortfarande en viss sträcka. Förbi gårdar eller hus där likprocessionen går fram, majas även. Bruket att maja är en hedersbevisning mot den döde, något annat syfte låg eller ligger säkerst inte däri. Bruket med begravningskransar går nog längre tillbaka i tiden än någon nu minnes. Tillverkningen av minneskransar förekom mycket för 70 å 80 år sedan och upphängdes i den avlidnes hem. Från tidigaste barnår minns jag ett par änglabilder av flickor som suttit på min dödfödda systers kista, men dessa äro för länge sen förintade.

Begravning

ACC. N:R M.11144:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om det är mig möjligt, ska jag skicka Folklivsarkivet någon sådan minnesföreläsning.

Som sorgdräkt har alltid använts & svart färg, vilken så småningom efter ett halvt år kunde få övergå till någon ljusare färg. Bruket med svart sorgdräkt och slöja är omkring 30-40 år gammalt, och bruket har naturligtvis kommit från städerna. Männen bära svarta sorgband på halsen vanligen med lika brett. Detta bruk är gammalt. För något mer än 50 år tillbakabeskrivdes med sorgband om armen när det var ljus kostym. Sedan en del år bärs nu sorgbandet på rockhalslaget. Barnens sorgdräkt skiljer sig vanligen från de äldres med, att den svarta färgen är inte så skarpt markerad.

Sorgtiden för make anses vara räcka ett år, och det anses såsom opassande om någon gifter om sig dessförinnan. Sorgtiden räknades eller räknas på samma sätt för föräldrar och syskon. Man räknade kanske mera för än nu med en viss inskränkning i umgänge, under sorgtiden. I vår kommun finns en avdelning av Hånses utskänkta central sjukhus.